

20 sierpnia 2014

„Pełne wozy! Gospodarze, ziemia dała plony w darze!”

Okrężny, wyżynki, obrzynki, zarzynki, lub wieniec – tak kiedyś nazywano dożynki. Ten

Tekst pochodzi ze strony www.swietokrzyskie.pro „Pełne wozy! Gospodarze, ziemia dała plony w darze!” | 1

staropolski zwyczaj świętowania sięga co najmniej XVI wieku. A najważniejszym atrybutem święta plonów, symbolem zakończenia żniw jest wieniec dożynkowy, który wiły żniwiarki. Do wieńca wplataną kłosa z przepiórki, czyli ostatniej kępy zboża. Wierzono, że ma ona szczególną moc, ponieważ decyduje o obfitości plonów w następnym roku.

Dożynki obchodzone są od XVI wieku. Wówczas była to uroczystość związana z dworem i gospodarką folwarczną. Organizowali je właściciele majątków ziemskich, bogaci gospodarze dla swojej służby oraz wynajętych żniwiarzy. Odbywały się we wrześniu, po zakończeniu żniw lub 15 sierpnia w święto Matki Boskiej Zielnej. Dożynki kiedyś dzieliło się na trzy etapy: obrzędowe ścinanie ostatnich kłosów, wicie wieńca dożynkowego zwanego plonem i zanieśenie go w pochodzie do dworu, lub chaty, ostatnią częścią zwyczajów była uczta i zabawa.

Niezwykła moc ostatniej kępy zboża

Ostatnią kępę zboża pozostawiano przez jakiś czas na polu, a potem wplataną ją do wieńca dożynkowego. Wierzono, że posiada szczególną moc, która decyduje o ciągłości wegetacji roślin oraz obfitości plonów w kolejnym roku. Ostatnie kłosa uroczyście ścinał gospodarz lub najlepszy kosiarz. Kępę nazywano: przepiórką, popiórką, kozą, pępkiem, wiązańką, równianką, garstką.

Wieniec - symbol plodów ziemi

Wieniec, zwany równianką jest najważniejszym atrybutem święta plonów i symbolizuje zakończenie żniw. Żniwiarki wiły go z niemłóconych kłosów zbóż: pszenicy, żyta, owca i jęczmienia. Dodawały do niego owoce, jarzębinę, kalinę, jabłka, kwiaty polne i wstążki. Czasem wieniec był po prostu okazałym snopem przystrojonym kwiatami, wstążkami, grochem, orzechami. W niektórych częściach Polski pleciono drugi wieniec tylko z samych orzechów lub w formie obfitego bukietu ze zbóż o trzech odnogach. U góry był związany, a do jego wnętrza wkładano owoce i warzywa. Wieniec przechowywano do wiosny. Również i dzisiaj podczas dożynek parafialnych, w gminach czy powiatach podziwiać można misternie wykonane wieńce, nawiązujące do tradycji dawnych wieńców dożynkowych, wzbogacone o akcenty religijne czy narodowe w postaci obrazów świętych, hostie, herby miast itp.

Barwny dożynkowy orszak

Wieniec niosła na czele dożynkowego korowodu najlepsza żniwiarka, obok z sierpami i kosami przystrojonymi kwiatami polnymi i kolorowymi chusteczkami szły przodownice i przodownicy. Nieśli jabłka i orzechy, które związane były w chusty lub fartuchy oraz chleb upieczony z nowej mąki. Za nimi szła kapela oraz wszyscy, którzy pracowali przy żniwach.

Orszak zmierzał do kościoła, gdzie składano plony Bogu, a po poświęceniu ich przez kapłana, zanoszono do dworu. Pochód odbywał się uroczystej i wesołej atmosferze – towarzyszyły mu śpiewy oraz muzyka.

„Plon niesiemy plon w gospodarza dom!”

Przed dworem przodownicy składali dary dziedzicowi i jego żonie. Przodownica wręczała gospodarzowi wieniec. W okolicach Sandomierza śpiewano przy tym pieśń:

*„Otwórz nam panie, nowy dwór
Bo ci prowadzimy wszytek zbiór.
Tyle mamy, tyle mamy kopeczek,
Jak na niebie gwiazdeczek.”*

Gospodarze przyjmowali dary, dziękowali i nagradzali drobnymi monetami. Wieniec stawiano na stole lub na honorowym miejscu w domu. Gospodarz z przodownicą żniw symbolicznie pił kieliszek wódki. A znakiem, że biesiada się rozpoczęła były „pierwsze tańce” gospodarza z przodownicą oraz najlepszego kosiarza z dziedziczką.

Tradycja przetrwała

W okresie międzywojennym zaczęto organizować dożynki wiejskie. Mieszkańcy wsi wspólnie wyplatali wieniec, który po poświęceniu przechowywano u najlepszego gospodarza. Odbywały się dożynki gminne, powiatowe, parafialne. Obrzęd składał się z korowodu z wieńcem, pieśni i biesiady. A gospodarzami bywali sołtysi, wójtowie, nauczyciele. Po 1945 roku dożynki gminne, powiatowe, wojewódzkie i centralne organizują władze samorządowe i państwowe. Uroczystościom towarzyszą konkursy na tradycyjny wieniec dożynkowy, wystawy rolnicze, kiermasze, prezentacje tradycyjnych potraw, występy zespołów ludowych. Dziedzica zastąpił wójt, starosta, marszałek, prezydent.

Na podstawie wydawnictwa Muzeum Wsi Kieleckiej „Plon niesiemy, Plon... Wieńce dożynkowe regionu świętokrzyskiego”